

FÆLLESSKABS- ØKONOMIER

FÆLLESEJEDE INITIATIVER I LAND OG BY

KOOPERATIONEN

EN GUIDE TIL START AF FÆLLESSKABSØKONOMIER – KOOPERATIVER OG ANDELSORGANISERINGER I LANDDISTRIKTERNE

Denne iværksætter-guide er tænkt som en indføring og vejledning i at etablere fællesejede virksomheder i landdistrikterne. I takt med et øget fokus på etableringen af fællesskabsøkonomier i landdistrikterne har Kooperationen oplevet et behov for mere og ny viden om den kooperative model.

Folderen er særlig henvendt til professionelle aktører i landdistrikterne, landdistriktskonsulenter i LAG/FLAG, kommuner og erhvervsrådgivere i det danske erhvervsfremmesystem. Folderen indeholder endvidere ny og relevant viden for iværksættere og øvrige igangsættere i landdistrikterne.

Denne folder er finansieret af Erhvervsstyrelsens
Landdistriktspulje informationsmidler 2019
og Kooperationen

KOOPERATIONEN

FÆLLESSKABSØKONOMIER I LANDDISTRIKTERNE

Fællesskabsøkonomier er demokratisk drevne og økonomisk forpligtende fællesskaber og kan tage form af fx medarbejderejede eller forbruger-ejede kooperative virksomheder og andelsorganiseringer. De er forpligtende i den forstand, at medlemmerne – medarbejdere, medejere, kunder eller producenter, – arbejder mod et fælles mål og er fælles om at drive sit foretagende bæredygtigt og ansvarligt.

Fællesskabsøkonomier skaber lokal udvikling i landdistrikterne i form af arbejdspladser, produktion og salg af lokale produkter, dagligvarebutikker, byfornyelse, vedvarende energi, markedsføring og salg af kunsthåndværk og bosætning, boligcirkulation, turisme, mv. Mennesker og foreninger går sammen om at eje og drive en demokratisk virksomhed. De udarbejder formål, vedtægter og sælger andele /anparter

for at imødegå lokale behov. Disse nye fællesskabsøkonomier opstår ofte med inspiration fra de gamle andelsejede virksomheder og foreninger, og de bidrager til at skabe og fastholde samhørighed og solidaritet blandt borgerne i lokalområderne.

En nyere type kooperativer er, hvor unge iværksættere skaber videnskooperativer for at arbejde sammen og tjene deres penge der. Eksempler på videnskooperativer er KnowledgeWorker og Analyse & Tal. Denne type kooperativer er der ikke mange eksempler på uden for København og de store byer.

Men deres erfaringer kan tjene som god inspiration til etablering af lignende virksomheder i landdistrikterne. Her tænkes også på de nye tendenser indenfor fremtidens arbejdsmarked, hvor automatisering og effektivisering af arbejdet peger henimod en endnu mere fleksibel arbejdsstyrke med løstansatte vidensarbejdere og freelancere. En udvikling, som ikke kun skal ses som en udfordring, men også som muligheden for, at der dannes nye demokratiske fællesskabsøkonomier, der kan være løsningen på at sikre nye typer af iværksættere og dermed bidrage til en positiv befolkningsudvikling i de lokale samfund.

**FÆLLESSKABSØKONOMIER ER DEMOKRATISK DREVNE
OG ØKONOMISK FORPLIGTENDE FÆLLESSKABER**

ETABLERING AF FÆLLESSKABSØKONOMIER

Fællesskabsøkonomier er ikke soloprojekter. Derfor er det vigtigt helt fra starten at finde ud af, hvem der skal være en del af virksomheden og hvordan.

Skal virksomheden eller andelsorganiseringen ejes og ledes udelukkende af de, som er gået sammen om at føre idéen ud i livet? Eller skal fx kunder, leverandører, medarbejdere eller lokalsamfundet også have indflydelse, ejerskab og ansvar?

Fællesskabsøkonomier er åbne for nye medlemmer, hvis de opfylder kriterierne for medlemskab og er villige til at bidrage og påtage sig ansvar på lige fod med de eksisterende medlemmer.

Medlemskriterierne fastsættes i vedtægterne. Fx kan et medarbejderkooperativ optage nye medlemmer, når de ansættes i virksomheden, eller når de har været ansat i en vis periode.

Hvordan medlemmer optages hænger ofte sammen med, hvordan kapitalen rejses og valg af virksomhedsform. I fællesskabsøkonomier er det typisk medlemmerne, som køber en eller flere andele i virksomheden, og derved bliver andelshavere eller medejere.

Det vigtigste i fællesskabsøkonomier er, at medlemmerne arbejder for et fælles formål. Derfor er det vigtigt at få samlet de rigtige personer fra starten. Det gøres ved at diskutere forventninger og motivationer, dvs. om alle rent faktisk ønsker at opnå det samme lige fra driften af virksomheden /andelsorganiseringen, medlemskab /medejerskab til startkapital og dividende.

Det er ikke sværere at starte et kooperativ end en anden slags virksomhed. Men processen og de spørgsmål man støder ind i på vejen vil nogle gange være anderledes.

TYPER AF KOOPERATIVER

Der findes forskellige typer af kooperativer, alt efter hvem der udgør kooperativets medlemmer. De mest udbredte er:

PRODUCENTEJEDE KOOPERATIVER

Producentejede kooperativer findes især inden for landbrugs- og fødevarerområdet som fx indkøbs-, forarbejdnings- og afsætningsvirksomheder.

De er typisk organiseret som andelsforeninger og andelsselskaber (A.m.b.a.) med mejerier og slagterier som klassiske eksempler. Eksempler på producentejede kooperativer er de økologiske mejerier Thise og Naturmælk.

MEDARBEJDEREJEDE KOOPERATIVER

I medarbejderejede kooperativer er det medarbejderne, der ejer virksomheden. Derfor er det også dem, der sætter kursen, både hvad angår strategi, arbejdsopgaver, arbejdstid og arbejdskultur. Medarbejderejede kooperativer findes i mange brancher og som forskellige virksomhedsformer, fx F.m.b.a., ApS, A/S eller fonde. Eksempler på medarbejderejede kooperativer er rådgivningsvirksomheden KnowledgeWorker og Thorupstrand Kystfiskerlaug

FORBRUGEREJEDE KOOPERATIVER

Forbrugerejede kooperativer er udbredte i Danmark inden for fx dagligvare-, el-, varme- og vandforsyning, forsikring, finansiering og på boligområdet. Fælles for disse kooperativer er, at de har til formål at servicere og levere lave priser og god kvalitet til deres medlemmer (forbrugerne). Forbrugerkooperativer kan være organiseret som fx andelsselskaber (A.m.b.a.), F.m.b.a., andelskasser eller andelsboligforeninger. Eksempler på forbrugerejede kooperativer er Coop og de mange nye fællesejede butikker i landdistrikterne som fx Fjaltring Købmandsgård.

VIRKSOMHEDSFORM

Det er af stor betydning, at formål og virksomhedsform hænger sammen. Herudover knytter valg af virksomhedsform sig særligt til, hvem der skal eje og bestemme. Og hvordan fællesskabsøkonomien vil rejse penge og forvalte sit overskud. Andre relevante spørgsmål kan fx være, hvem træffer hvilke beslutninger og skal der være en direktør eller er det bedre med en bestyrelse?

ANDELSSELSKABER (ANDELSSELSKAB (A.M.B.A.))

Andelselskaber er virksomheder, hvor ingen af deltagerne hæfter personligt, uden begrænsning og solidarisk. Et A.m.b.a. er ejet af andelshaverne og har til formål at fremme deres behov og interesser. Andelshaverne deltager i virksomheden, fx som kunder, leverandører eller medarbejdere. Der stemmes i udgangspunktet efter ét medlem = én stemme. Det er andelshaverne, repræsenteret ved bestyrelsen, der ansætter fx en direktør til at varetage den daglige drift og udvikling af selskabet på medlemmernes vegne. Overskuddet bliver i virksomheden eller uddeles blandt medlemmerne efter deres andel af omsætningen i form af dividende. Der er vekslende deltagerantal, dvs. mulighed for ind- og udtræden.

FORENING MED BEGRÆNSET ANSVAR (F.M.B.A.)

En F.m.b.a. er grundlæggende en helt almindelig forening, der driver virksomhed. Medlemmerne i en F.m.b.a. kan fx være en virksomheds ansatte, kunder eller andre virksomheder. En F.m.b.a. er ejet af foreningens medlemmer og har til formål at fremme medlemmernes økonomiske interesser. Medlemmerne betaler kontingent. Den højeste myndighed er generalforsamlingen, hvor hvert medlem typisk har én stemme. Der er vekslende deltagerantal. dvs. mulighed for ind- og udtræden.

ANPARTSSELSKAB (APS)

Et ApS er et selskab, hvor ejernes indskud er fordelt på anparter. Normalt afhænger anpartshavernes indflydelse og deres andel af virksomhedens overskud af, hvor stor en del af kapitalen, de ejer. Men det er også muligt at danne et ApS, hvor ejerne har lige indflydelse. Der er ikke krav om vekslende deltagerantal. Anpartshaverne hæfter ikke for selskabets forpligtelser med mere end værdien af deres andele. Der skal ved stiftelse indskydes en startkapital på mindst 40.000 kr. Virksomheden skal have en direktion.

ANDRE MULIGHEDER

Det er også muligt at starte fællesskabsøkonomier/kooperativer som fx et interessentskab, et aktieselskab eller en fond.

Herudover har mange fællesskabsøkonomier/kooperativer en struktur, der kombinerer flere virksomhedsformer.

FORENING

En forening kan fx være relevant, hvis initiativet har et almennyttigt formål og ønsker at søge fonds- og puljemidler.

FOND

En fond kan fx være relevant, hvis initiativet skal virke inden for et klart og afgrænset formål i mange år, og stifterne ønsker at beskytte formålet og opstartskapitalen.

INTERESSENTSKAB

Et interessentskab (I/S) kan fx være relevant, hvis der er lav økonomisk risiko, og medlemmerne derfor godt kan hæfte for initiativets økonomiske forpligtelser. Eksempelvis er mange vindmøllelaug etableret som I/S.

AKTIESELSKAB

Et aktieselskab (A/S) kan fx være relevant, hvis initiativet skal rejse store beløb fra en bred skare af ejere. Eller hvis der er forskel på, hvilke økonomiske og indflydelsesmæssige rettigheder forskellige grupper af investorer skal have.

Herudover har mange fællesskabsøkonomier/kooperativer en struktur, der kombinerer flere virksomhedsformer. Fx ved at erhvervsdriften foregår i et selskab, der ejes helt eller delvist af en fond eller forening.

MERE OM KOOPERATIVE VIRKSOMHEDSFORMER

I modsætning til lande som fx Tyskland og Frankrig findes der i Danmark ikke én samlet virksomhedsform for fællesskabsøkonomier, herunder kooperativer. Iværksættere, der fx vil starte kooperativ virksomhed, har derfor mulighed for at vælge mellem en række virksomhedsformer. Det kan virke en smule uoverskueligt, men det giver stor fleksibilitet til at designe en unik virksomhed. Eksempler på valg af virksomhedsform er A.m.b.a., F.m.b.a. og ApS.

DEMOKRATISK LEDELSE

Fællesskabsøkonomier/kooperativer er fælles ejede og demokratisk styrede. Det betyder, at det er medejerne eller medlemmerne, der i fællesskab træffer de endelige beslutninger om virksomhedens strategiske udvikling. Og at medlemmerne som hovedregel har lige indflydelse: Ét medlem = én stemme.

Medlemmernes indflydelse sker primært på den årlige generalforsamling, hvor der godkendes regnskab, vælges en bestyrelse og sættes rammer for det følgende års arbejde. Der kan også vælges et repræsentantskab til at følge bestyrelsens arbejde.

Når der stemmes, har hvert medlem typisk én stemme, også selvom de ejer flere andele i virksomheden. Er medlemssammensætningen forskelligartet, er det dog en mulighed at vægte stemmerne. Har et medarbejderkooperativ fx både nuværende og tidligere ansatte

som medlemmer, kan det være en mulighed at lade de nuværende medarbejders stemmer vægte højest.

DAGLIG LEDELSE

Hvordan fællesskabsøkonomier drives og ledes i dagligdagen er meget forskelligt og afhænger bl.a. af, hvilken type virksomhed, der er tale om – og af virksomhedens størrelse. Ofte ligner store kooperative virksomheders organisationsstruktur til forveksling alle andre virksomheders. Øverst sidder en direktion, der referer til bestyrelsen, og under direktionen er virksomhedens aktiviteter måske fordelt på afdelinger.

Særligt medarbejderejede kooperativer har dog ofte en fladere struktur, hvor beslutninger om virksomhedens løbende drift bliver truffet i fællesskab – fx på månedlige eller ugentlige fællesmøder. Men også her vil fællesskabet ofte uddelegere beslutningskompetencer til en daglig leder eller til arbejdsgrupper.

Før en fællesskabsøkonomisk virksomhed startes, er det vigtigt at aftale, hvordan virksomheden skal ledes. Hvem skal have ansvar for hvad, hvordan fællesskabet skal inddrages og skal flertallet bestemme eller træffe konsensusbeslutninger, hvor alle skal være enige om at finde en løsning.

Det er ikke svært at starte fællesskabsøkonomier. Men processen, der leder hen mod etableringen, vil ofte være præget af stor debat for at opnå enighed om det fælles formål. Det at træffe beslutninger i fællesskabsøkonomiske virksomheder kan for nogle synes en langsom og affære. Men det kompenseres ofte af, at den lidt længere beslutningsproces bidrager til at skabe gode rammer for gennemtænkte beslutninger. Denne proces er med til at styrke fællesskabsøkonomien. Det er dokumenteret, at fællesejede virksomheder og foreninger er økonomisk og socialt bæredygtige på længere sigt.

HVEM SKAL VÆRE MED?

FRIT OG LIGEVÆRDIGT

I et kooperativ er udgangspunktet »frit og ligeværdigt medlemskab«.

Det betyder, at kooperativet er åbent for nye medlemmer, hvis de opfylder kriterierne for medlemskab og er villige til at bidrage og påtage sig ansvar på lige fod med de eksisterende medlemmer. Medlemskriterierne fastsættes i vedtægterne. Fx kan et medarbejderkooperativ optage nye medlemmer, når de ansættes i virksomheden, eller når de har været ansat i en vis periode.

OPTAGELSE AF MEDLEMMER

Hvordan en kooperativ optager medlemmer vil også hænge sammen med, hvordan man rejser kapital samt valg af virksomhedsform. Her rejser nogle kooperativer deres kapital ved, at medlemmerne køber en eller flere andele i virksomheden, og derved bliver andelshavere. I andre kooperativer er det gratis at træde ind. Til gengæld får man heller ikke noget af virksomhedens kapital med, når man træder ud.

VIL MAN DET SAMME?

Et kooperativs succes bestemmes i vid udstrækning af dets medlemmer og deres dedikation til et fælles formål. Derfor er det vigtigt, at man får samlet de rigtige personer fra starten. Man bør på et tidligt tidspunkt grundigt diskutere de respektive forventninger og motivationer: Ønsker alle rent faktisk at opnå det samme? Og er man enige om, hvad det kræver af hver især?

KOOPERATIVER – KORT SAGT

- Ejers af virksomhedens/ foreningens aktive deltagere (fx kunder, leverandører eller medarbejdere)
- Virksomhedens formål fremmer deltagernes fælles interesser
- Styres efter demokratiske principper (typisk ét medlem = én stemme)
- Baserer strategiske beslutninger på medejerne's behov og interesser
- Overskuddet geninvesteres i virksomheden/foreningen, i formålet eller fordeles blandt medejerne/ medlemmerne iht. fx arbejdsindsats eller omsætningsbidrag

KOOPERATIVE VIRKSOMHEDER

Fællesskabsøkonomier og kooperativer er to sider af samme sag. De har fælles-eje, fællesskaber og demokrati til fælles. Kooperativer er værdibaserede virksomheder, hvis medlemmer både ejer og driver virksomheden på demokratisk vis. Det betyder, at kooperative virksomheder ejes i fællesskab og styres demokratisk af virksomhedens medejerne.

Hvor et kapitalselskab kan være ejet af fjerne investorer eller aktionærer, ejes et kooperativ af personer, der deltager aktivt i virksomheden. Det kan fx være virksomhedens kunder, medarbejdere eller leverandører.

Derfor er et kooperativs formål også at være til størst mulig nytte for sine medlemmer. Fx ved at skabe gode arbejdspladser, ved at sikre adgang til fødevarer af høj kvalitet, rent drikkevand, billigere fjernvarme, eller bygge boliger, der er til at betale.

Kooperative virksomheder findes i alle former og størrelser, og de opererer i alle dele af økonomien: fra byggeri, landbrug, dagligvarebutikker, fødevarer-fællesskaber, kroer, sportsklubber, banker, til analyse- og journalistbureauer, rådgivningsvirksomheder og fællesejede købmænd.

TYPISKE SPØRGSMÅL

Det er ikke sværere at starte et kooperativ end en anden slags virksomhed. Men processen og de spørgsmål man støder ind i på vejen vil nogle gange være anderledes.

?

Skal en fællesskabsøkonomi være et A.m.b.a., en F.m.b.a., en ApS eller noget helt fjerde?

?

Er man som medejer af et medarbejderkooperativ arbejdsgiver eller arbejdstager?

?

Kan en kooperativ virksomhed have investorer, der ikke er medlemmer?

?

Er der særlige skatteregler for kooperativer?

?

Hvad er forskellen på en kooperativ virksomhed og en forening?

HVORFOR STARTE ET KOOPERATIV?

Kernen i den kooperative virksomhedsform er, at den giver de, der er tættest på virksomheden, en ejerandel og en stemme i den. Kooperativer kan organiseres på en række forskellige måder, der tager udgangspunkt i specifikke ønsker og behov. Det gælder uanset, om man ønsker at stifte en lille lokal eller stor (inter)national virksomhed. Det handler om at få større kontrol over eget arbejdsliv, adgang til bedre fødevarer, lokal produktion af vedvarende energi eller bevarelse og udvikling af adgangen til lokale forbrugsgoder.

KONTAKT OS!

KOOPERATIONEN er arbejdsgiver- og interesseorganisationen for kooperative virksomheder i Danmark.

Vi er et værdibaseret fællesskab af samfundsenkede virksomheder, der på tværs af brancher og selskabsformer har det til fælles, at der arbejdes ud fra værdier om demokratisk deltagelse og samfundsmæssig bæredygtighed.

Kontakt os for information, rådgivning, inspiration og sparring til opstart af fællesskabsøkonomier.

Og er du iværksætter eller igangsætter, og overvejer du at starte fællesskabsøkonomier i landdistrikterne og mangler rådgivning, er du velkommen til at kontakte os.

KOOPERATIONEN

REVENTLOWSGADE 14, 2. • 1651 KØBENHAVN V • T. 33 55 77 30
KONTAKT@KOOPERATIONEN.DK • WWW.KOOPERATIONEN.DK

GRAFISK PRODUKTION:
EKS-SKOLENS GRAFISK DESIGN & TRYK